

Надія Дорошенко,
м. Київ

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ

Якість підготовки кваліфікованих робітничих кадрів (як інтегральний критерій і показник суспільної затребуваності відповідного навчально-виробничого процесу та його результату) має проявитися у забезпеченні кваліфікованих робітників не тільки професійними знаннями, вміннями та навичками, але й соціальним та виробничим досвідом, професійною мобільністю, життєвим світоглядом. Тобто, сучасний кваліфікований робітник перш за все має бути соціально мобільним, що забезпечить його швидку без стресову суспільну, життєву і фахову адаптацію в нинішніх умовах гетерогенного агресивного середовища, повинен бути готовим оперативно реагувати на постійні зміни, які виникають на виробництві чи у сфері послуг, у виробничих технологіях чи в суспільній практиці.

Зазначене вище має забезпечити відповідна модернізація змісту і методики професійно-технічної освіти. Успішність перебудови змісту професійно-технічної освіти багато в чому залежить від інтеграції робітничих професій та виробничих процесів. Характер підготовки робітників з інтегрованих професій вимагає поглиблення знань з основ наук, забезпечення високого рівня технічної грамотності та технологічного мислення, раціонального співвідношення теоретичного та практичного навчання, посилення уваги до виховання в учнів культури праці, що все разом узятє забезпечить особистісний розвиток учня та становлення його як гармонійної особистості. При цьому не слід забувати що однією із складових змісту підготовки кваліфікованого робітника є високий рівень економічних, екологічних і правових знань.

Розробка навчальних планів якісної підготовки кваліфікованих робітників, визначення необхідного кола навчальних предметів і конструювання їх змісту мають виходити з вимог конкретної спеціальності та виробничого циклу, зі складності професії, потрібного рівня кваліфікації та термінів навчання. Зв'язок теоретичних курсів з виробничим навчанням забезпечується за рахунок виконання учнями лабораторних і практичних робіт.

У контексті сказаного слід звернути увагу на те, що Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України постійно закликає "переглянути застарілі підходи до методичного забезпечення професійно-технічних навчальних закладів. Навчитися трансформувати стандарти у навчальні плани і програми за модульним принципом". Такий підхід кардинально змінює сутнісно-змістову спрямованість навчального процесу, де особа розглядається не як об'єкт, а як суб'єкт навчання. Щоб успішно реалізувати модульні програми, які базуються на компетенціях, необхідно усунути "розрив" і збалансувати тематично і погодинно цикли теоретичного і виробничого навчання, що перебувають сьогодні у різних "просторах" і часто не перетинаються.

З позицій андрагогіки дорослі учні, відчуваючи потребу до самостійності, до самоуправління (хоча в деяких випадках вони теж можуть бути тимчасово залежними від будь-кого), виконують провідну, визначальну роль у процесі свого навчання, головне – у визначенні параметрів цього процесу. Основною характеристикою такого навчання стає самостійне визначення дорослим учнем процесу навчання, пошук необхідних йому знань, цілеспрямоване свідоме формування вмінь, навичок, фахових і загальнолюдських якостей.

Така характеристика має стати відправною точкою розробки навчально-методичного забезпечення навчального процесу фахово-графічної підготовки робітників у структурі перепідготовки і підвищення кваліфікації дорослого населення.

Успішна професійна діяльність фахівця в сфері техніки і технології потребує графічного вираження у вигляді певних зображень, виконаних згідно з чинними правилами і унормованими домовленостями (стандартами) та матеріального відтворення змісту таких зображень. Тому одним із актуальних завдань післядипломної професійно-технічної освіти є здійснення належної професійно зорієнтованої графічної підготовки кваліфікованого робітника. Особливої гостроти проблема графічної підготовки кваліфікованих робітників набуває ще й у контексті формування в них професійної компетентності як інтегрального показника якості та ефективності освіти. Тому зрозумілим є намагання науковців і педагогів-практиків актуалізувати проблему модернізації методики графічної підготовки як професійної перепідготовки дорослого населення у повній відповідності до нинішніх реалій.

Вивчення науково-педагогічної літератури з проблем графічної підготовки робітників у системі професійної перепідготовки дорослого населення свідчить про досить слабкий вплив сучасних модернізаційних процесів, що відбуваються нині в освітніх системах, на методику графічної підготовки робітників у системі професійної перепідготовки дорослого населення.

Разом з тим, педагогічні аспекти графічної підготовки робітників здійснюваної у різних закладах освіти, концептуальні, змістові й технологічні аспекти удосконалення процесу формування графічних знань, умінь та навичок досліджували такі вчені, як В. Ананьєв, С. Алексєєв, В. Буринський, В. Васенко, В. Гервер, О. Джеджула, О. Кабанова-Меллер, М. Козьор, М. Колотов, О. Локтев, Б. Ломов, Г. Райковська, В. Скакун, В. Сидоренко, В. Трошин, Д. Тхоржевський, А. Чекмарьов, В. Чепок, З. Шаповал, І. Якиманська та багато інших. Аналіз їхніх праць дозволяє зробити висновок про те, що графічна підготовка є одним із головних чинників впливу на професіоналізм фахівця технічного і будівельного профілю, на рівень його фахової компетентності.

Пошук найбільш ефективних у конкретних дидактичних умовах форм і методів навчання, а також розв'язання певного кола практичних задач у процесі навчання з метою отримання науковими успішного досвіду професійної діяльності як передумови формування компетентного виконавця стають одним із визначальних векторів розвитку професійної перепідготовки дорослого населення. Творча ініціатива багатьох педагогічних колективів призвела до помітних змін у змісті та організації навчального процесу в системі освіти дорослих. Але картина педагогічних новацій ще далека від своєї досконалості й не закриває усіх проблемних питань.

Викладач-андрагог повинен володіти низкою вмінь, таких як: виявлення освітніх потреб і цілей навчання дорослих учнів; виявлення рівня їхньої попередньої професійної підготовки; виявлення об'єму та характеру життєвого досвіду та можливість його використання у процесі навчання; виявлення психо-фізіологічних особливостей дорослих учнів; використання різних методик та засобів психолого-андрагогічної діагностики; проведення оперативної психолого-фізіологічної, когнітивної та функціональної діагностики дорослого учня; добір джерел, засобів, форм та методів навчання; створення комфортних фізичних та психологічних умов навчання; організація спільної діяльності всіх учасників процесу навчання, вибору правильної андрагогічної позиції; визначення та використання різних критеріїв, форм, методів, засобів оцінювання досягнень дорослих учнів і всього процесу навчання; визначення змін особистісних якостей та мотиваційно-ціннісних установок учнів; корекція процесу навчання, визначення масштабу суб'єкту навчання (індивідуальна форма чи групова).

Ці вміння базуються на системі певних знань: про дидактичні засади навчання дорослих; про вікові, соціальні, професійні особливості дорослих учнів; знання психології, основ філософії та соціології навчання дорослих; знання технології навчання дорослих, сучасних технічних прийомів навчання, технології самостійного навчання; знання про організаційні основи освіти дорослих, що допоможе викладачу орієнтуватися на конкретні потреби дорослих з використанням своїх знань. Вміння та знання викладача-андрагога повинні підкріплюватися також певними навичками, що сприяють його ефективній діяльності. До них треба віднести навички проведення психолого-андрагогічної діагностики та обробки її результатів, розробки учбово-методичних матеріалів, практичного здійснення викладання, роботи з науковою та учбово-методичною літературою, роботою з комп'ютером.

Аналіз існуючої системи професійної освіти свідчить, що завдання підвищення якості підготовки фахівців і забезпечення на цій основі конкурентноспроможності та мобільності робітників на ринку праці потребує удосконалення існуючої або впровадження інноваційної системи організації навчального процесу. На нашу думку для виконання цього завдання доцільно використати переваги модульної системи організації навчального процесу.

Модульна система навчання виникла в результаті синтезу загальної теорії систем, яка займає проміжне місце між функцією узагальнення та вироблення принципів специфічного системного знання.

Під "модулем" розуміють окрему відносно самостійну змістову одиницю навчального курсу, яка допомагає досягти чітко визначених цілей. За цим визначенням самостійною вихідною частиною навчання вважається елемент (навчальна одиниця). Це можуть бути елементи семантичних знань: терміни, наукові поняття і категорії. Разом з тим як навчальні одиниці можна прийняти елементи операційних знань: методи наукового пізнання і дослідження. Отже, під "модулем" можна розуміти цілеспрямовано виділену в структурі знань абстрактну систему, яка складається в загальному випадку із взаємопов'язаних і умовно неподільних операційних знань. Іншими словами, модуль є оброблена в структурному відношенні інформація, яка є компактною, дослідною за своєю смисловою насиченістю і відповідає принципу системного квантування розумової діяльності людини.

Гнучкість і варіативність модульної системи навчання особливо актуальні в умовах ринкової економіки при кількісній і якісній зміні робочих місць, перерозподілі робочої сили, необхідності масової перекваліфікації робітників. Крім того, модульне навчання незамінне у підготовці робітників для роботи за зарубіжною технологією і на зарубіжному обладнанні. Особливості модульного навчання полягають у тому, що той, хто навчається, може частково або повністю самостійно працювати над запропонованою йому індивідуальною програмою, яка складається з цільової програми дій, банку інформації і методичного керівництва досягнення поставлених дидактичних цілей. При цьому функції викладача-андрагога можуть варіювати від інформаційно-контрольованої до консультативно-координуючої.

Технологія модульного навчання ґрунтується на єдності принципів системного квантування і модульності. При модульному навчанні не дотримуються суворо встановлених термінів навчання. Тривалість навчання залежить від підготовки того, хто навчається і рівня кваліфікації, якої він хоче набути. Навчання може закінчуватися після будь-якого модуля навчання. Для виконання робіт на конкретному підприємстві (на конкретному місці) усі модульні елементи і модульні одиниці можуть і не використовуватися. Вивчати слід тільки ті, що необхідні для виконання робіт на одному робочому місці. Під вхідним дидактичним модулем розуміють сукупність початкових знань і вмінь учня, потрібних для оволодіння навчальною інформацією, закладеною в даний дидактичний модуль. Вихід – це сформована наперед перспективна інформація. Процес навчання переводить вхід на вихід, тобто переводить того, хто навчається, з існуючого у бажаний стан.

Залежно від того, який рівень графічної підготовки вимагається, вибирають відповідні модулі. За бажанням замовника робітничих кадрів частина модулів або модульних одиниць може бути вилучена з навчання, якщо за родом діяльності робітнику не доведеться використовувати під час виконання робіт.

Пріоритетність впровадження модульної системи навчання дає змогу виділити її основні позитивні якості:

- 1) управління у навчанні дорослого учня зводиться до мінімуму (максимальна індивідуалізація навчання). Це дає змогу вирішувати проблеми у передбачуваному перенавчанні та підвищенні кваліфікації робітничих кадрів;
- 2) забезпечується мобільність знань у структурі професійної компетентності робітника шляхом заміни застарілих модульних одиниць або модулів на модульні одиниці, які містять нову перспективну інформацію;
- 3) зменшується час на засвоєння суті запису в дидактичному модулі порівняно з традиційною формою запису у десятки разів;
- 4) завдяки "згортанню" інформації модульна система дає змогу скоротити навчальний курс на 30% за рахунок навчального матеріалу, який є зайвим для конкретного виду робіт або певної діяльності;
- 5) забезпечується самонавчання з регулюванням не тільки темпу виконання графічної роботи, а і змісту матеріалу;
- 6) може широко використовуватись комп'ютерна технологія в навчанні.

Завдання підвищення якості перепідготовки фахівців з числа незайнятого населення і забезпечення на цій основі конкурентноспроможності та мобільності робітників на ринку праці потребує удосконалення існуючої або впровадження інноваційної системи організації навчального процесу. На нашу думку для виконання цього завдання доцільно використати переваги модульної системи організації навчального процесу, спроможної забезпечити: інтенсифікацію та особистісну орієнтацію навчального процесу; підвищення мотивації учасників навчально процесу; гнучкість навчальних планів та програм; підвищення практичної спрямованості та логічної послідовності змісту навчання; стимулювання саморозвитку дорослих учнів.

Література

1. Артюх С.Ф. Педагогические аспекты преподавания инженерных дисциплин: пособие для преподавателей / [С.Ф. Артюх., Е.Э. Коваленко Е.К. Белова, Г.В. Изюмская, В.В. Баликова]. – Х.: УИПА, 2001. – 210 с.
2. Дорошенко Н.І. Модель компетентності викладача-андрагога: концептуальні підходи і зміст / Н.І. Дорошенко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали V міжнар. наук. практ. конф. – Хмельницький, 2009. – С. 334-338.
3. Дорошенко Н.І. Застосування модульної системи навчання у графічній підготовці кваліфікованих робітників / Н.І. Дорошенко // Освіта дорослих як фактор соціалізації і соціального захисту в сучасному суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси, 2010. – С. 67-70.
4. Змеев С.И. Андрагогика. Основы теории и технология обучения взрослых / С.И. Змеев. – М.: ПЕР СЭ, 2003. – С. 10.